

OECD:n tutkijaryhmä Suomen aikuiskoulutuksesta:

Kärjessä kyllä ollaan, mutta epätasa-arvoisesti

OECD:n nimeämä arviointiryhmä perehtyi viime syyskänä kymmenen päivän ajan Suomen aikuiskoulutukseen ja antoi siitä eritellyn lausuntonsa perusteluineen. Tulokset ilmestyivät arviointiraporttina ”Thematic review on adult learning. Finland: Country note”, mikä pian ilmestyy myös suomeksi opetusministeriön julkaisemana. Suomessa voidaan olla sekä rinta rottingilla että ottaa saatua kritiikkiä vakavasti.

Mistä kaikesta on kysymys, opetusneuvos Jorma Ahola?

JORMA AHOLA:

Aikuiskoulutuksen arvioinnissa on kysymyksessä ainutkertainen tapahtuma, mutta OECD:n toimintatapana se on normaali. Eli OECD:ssä valitaan kaikkia maita kiinnostavia teemoja, joita ruvetaan synnäämään tarkemmin. Aikuiskoulutuksen arvioinnissa oli mukana yhdeksän maata, joista Suomen lisäksi Pohjoismaista Norja, Ruotsi ja Tanska. Tätä ennen vastaavia arviointeja on tehty mm. esiopetuksesta ja koulusta työelämään siirtymisestä.

Menettelytapa on se, että ensin luotiin kaikille maille tehtävin yhteisin kysymyksiin kehikko, jonka mukaan kukin maa laati oman aikuiskoulutuksensa kuvauksen. Sen jälkeen OECD:n viisihenkinen arviointiryhmä vieraili Suomessa, tutustui keskushallintoon, työmarkkinajärjestöihin, eri intressipiireihin sekä erilaisiin oppilaitoksiin eri puolilla maata ja teki johtopäätöksensä ja suositusesityksensä.

Tämän lisäksihän on toinen tuore OECD:n tutkimus, nimittäin funktionaalisen lukutaidon tutkimus, mihin liittyi myös kansainvälinen kou-

lutukseen osallistumisselvitys. Sen perustalta tehtiin vuorostaan pohjoismaainen projekti NOMAD, mikä on juuri ilmestynyt Pohjoismaiden Ministerineuvoston julkaisemina kirjoina *Nyfikna sinnen* ja englanniksi *Curious Minds*. Kaiken kukkuraksi meillä tilastokeskus tekee viiden vuoden välein aikuisten osallistumistutkimuksen, joista viimeisin on aivan tuore. Joten meillä on nyt ainutlaatuinen tilanne sen suhteen, miten tuoretta ja runsasta tutkimusta ja arviointityötä on käytettävissä. Työnsä juuri päättävällä **Aikuiskoulutuksen parlamentaaraisella työryhmällä** on siis ollut harvinaisen runsas ja ajantasainen kansallinen ja kansainvälinen vertailuaineisto.

Miltä aikuisten osallistuminen koulutukseen näyttää kansainvälisessä vertailussa? Ministeritasolta on viestitetty riemua siitä, että olemme OECD:n huippuluokkaa.

J.A.:

OECD:n funktionaalisen lukutaidon tutkimuksessa oli mukana 19 maata. Siitä joukosta oli edellisenä vuonna 25–64-vuotiaiden osallistuminen Suomessa kaikkein korkein, 57 prosenttia. Siis tuo määrä aikuisväestöä oli osallistunut ainakin

johonkin koulutukseen. Mutta jos katsotaan työhön ja ammattiin liittyvää koulutusta, siellä koulutusjaksot ovat sen verran lyhkäisiä, että volyymivertailussa olemme keskitasoa. Ammattiin liittyvä osuus ei siis ole poikkeuksellisen korkea. Sen sijaan meillä osallistutaan aktiivisesti muuhun koulutukseen ja siinä osallistuminen on pohjoismaisittainkin korkea.

Elinikäisen oppimisen käytännön toimenpiteistä puhuttaessa opetusministeriö on esittänyt suurimpana ongelmana niiden liki miljoonan keski-ikäisen tai ikääntyvän suomalaisen tilanteen, joilla on koulutustaan ainoastaan kansakoulu tai peruskoulu. Mitä toimenpiteitä sen ongelman eteen on tehty ja miltä tilanne näyttää?

J.A.:

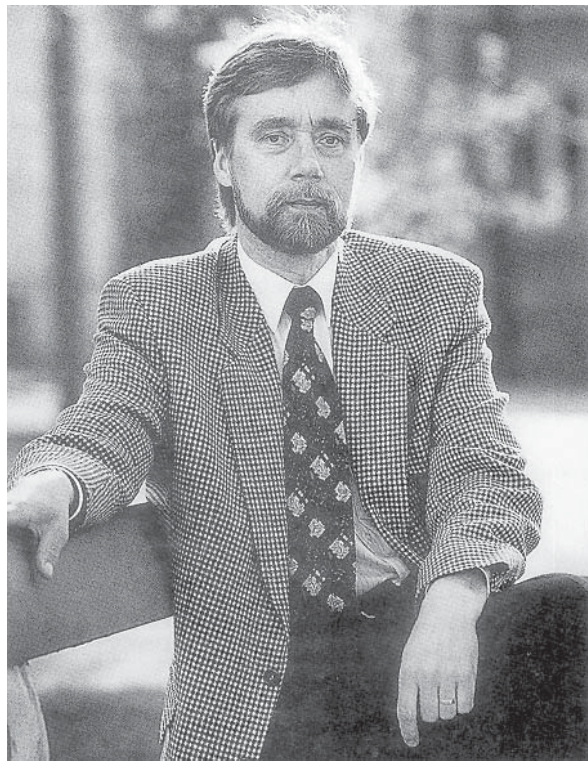
Nyhdän parlamentaarinen aikuiskoulutustyöryhmä jättää työnsä [helmikuussa 2002; haastattelu tehty tammikuun puolella ennen työryhmän raportin julkistamista] ja tietääkseni siinä on kannanottoja toimenpiteiksi heikon pohjakoulutuksen omaavien aikuisten koulutustason kohottamiseksi. OECD:n funktionaalisen lukutaidon tutkimukseen liittyvä aikuiskoulutuksen osallistumisselvityshän näyttää taas kertaalleen sen, miten koulutus kasautuu. Alhainen koulutustaso on yhteydessä heikkoon funktionaaliseen lukutaitoon, siis soveltavaan lukutaitoon, mikä selvästi haittaa osallistumista koulutukseen, ja alhainen koulutustaso korreloi iän ja työttömyyden kanssa. Kun siis suurimmalla osalla työttömistä on heikko koulutustaso ja ikäpolvien erot ovat suuret, siitä tavallaan seuraa se ilmiö, että työ ei anna työttömille pohjaa tietoyhteiskunnan edellyttämän funktionaalisen lukutaidon kehittämiseen. Tarvitaan siis perinteisen koulutuksen lisäksi erilaisia tukitoimia, joilla ihmisiä voidaan auttaa opintojen alkamiseen.

Kysymykseen tulee mm. matemaattiset taidot, äidinkieli, tekniset perustaidot ja koulutukseen hakeutumista tukeva ohjaus.

Kun kerran koulutus kasautuu, tulisiko koulutettavat poimia sohvanurkista?

J.A.:

Eivät ne ihmiset ole välttämättä sohvanurkassa.

Opetusneuvos Jorma Ahola

Kuva: Petri Puomies

He voivat olla hirveän aktiivisia. He ovat vain järjestäneet elämäntapansa siten, ettei tarvita paljon tietoa ja opiskelua. Aikuisten lukutaitotutkimuksesta kävi selville, että ne, joilla on vaikeuksia soveltavassa lukutaidossa, kehittävät elämäntapansa sellaiseksi, ettei heillä ole päivittäisiä ongelmia ja he ovat täysin tyytyväisiä elämäänsä. Mutta jos tulee suuria elämänmuutoksia, esimerkiksi henkilö putoaa työmarkkinoilta, hän on todella heikossa tilanteessa.

Opetusministeriön taholta on takavuosina puhuttu siitä, että suuri koulutuksellinen ongelma on pelkän peruskoulutuksen varassa olevien työikäisten tilanne. On puhuttu liki miljoonasta heikon koulutuksen varassa olevasta suomalaisesta. Miten suomalaisesta ongelmasta siinä on kyse?

J.A.:

Uusimpien tilastokeskuksen lukujen mukaan 30-54-vuotiaista 380 000 on vailla peruskoulun jälkeistä koulutusta. Luku on siis tuntuvasti pienempi. Kaikissa maissa ilmiö on kuitenkin sama,

eli kun koulutusjärjestelmät ovat laajentuneet, vanhempien ikäluokkien koulutustaso on suhteellisen heikko. Mutta pohjoismaisittain erot ovat meillä suurimmat, sillä koulutuksen laajentaminen alkoi meillä myöhemmin kuin muissa Pohjoismaissa. Se siis, että meillä on vain kansakoulun tai peruskoulun varassa oleva vanhempi väestö suhteellisesti suurempi kuin muissa Pohjoismaissa, on suora seuraus siitä, millaisena ajankohtana erilaiset koulutusjärjestelmät on otettu käyttöön.

Ruotsi toteutti mittavan Kuns kapslyftet-kampanjan, missä pureuduttiin juuri perusosaamiseen ja heikosti koulutettuihin. Olisiko vastaava suomalainen koulutuskampanja mahdollinen?

J.A.:

Miksei. Eri asia on sitten toteuttaa sellainen, koska siinä on kyse erittäin suurista rahoista ja sellaiset ovat jo hallitusohjelmaston kysymyksiä. On vaikeaa kuvitella, että jos ihmisiä otetaan laajasti koulutukseen siten, että mukana on erilaista tuki- ja ohjaustoimintaa, siihen yhtäkkiä löytyisi varat opetusministeriön normaaleista budjettikehyksistä. Budjettirakenteeseen tehtävät merkittävät muutokset vaativat hallituksessa ja eduskunnassa laajan yksimielisyyden muutoksen tarpeellisuudesta ja sellaisen aikaansaaminen kesken hallituskauden on tosi vaikeaa. Juuri työnsä päättävä parlamentaarinen aikuiskoulutustyöryhmä on juuri tällaisia toimenpide-ehtotuksia varten, sillä siellä ovat kaikki keskeiset poliittiset tahot miettimässä, mitä pitäisi tehdä. Sieltä esitettävät ehdotukset ovat edellytyksiä sille, että seuraavaa hallitusohjelmaa kirjoitettaessa tämänkaltaisille hankkeille on pohjaa.

Miten nämä näkyvät OECD:n arviointiryhmän raportissa?

J.A.:

Suomea kiitettiin siis erittäin korkeasta kokonaisosallistumisasteesta sekä yleisestä positiivisesta asenteesta oppimiseen. Meidän järjestelmämme vahvuuksia ovat sekä koulutuksen määrä että laatu, erityisesti kilpailun lisääntymisen katsottiin kottaneen laatua. Arviointiryhmä piti arvossa työmarkkinaosapuolten osallistumista koulutuk-

sen kehittämiseen. Näin ei kaikkialla tapahdu. Myös näyttötutkintojärjestelmää kiitettiin.

Arviointiryhmä piti meillä erittäin arvokkaana ilmiönä myös omaehtoisuutta. Ihmiset osallistuvat patistelematta ja omasta aloitteestaan koulutukseen. Ohjaustoiminnan kannalta se merkitsee kuitenkin sitä, että mitään ihmisryhmiä ei yritetä tavoittaa erikseen, vaan koulutusta tarjotaan kaikille. Arviointiryhmä kiinnittikin huomiota siihen, että vaikka eri oppilaitosten retoriikassa on erilaista yhteiskunnallista hyvää, hyvin monessa paikassa oltiin kuitenkin tyytyväisiä siihen, että pulpetit ovat täynnä. Ts. oppilaitosten perusajatukset eivät yllä käytäntöön asti, vaan resurssit, talous ja muut realiteetit johtavat siihen, ettei juurikaan ole panostettu koulutuksen suuntaamiseen ja eri ihmisryhmien tavoittamiseen siten, että se vastaa ko. oppilaitoksen tai oppilaitosryhmän esittämiä näkemyksiä niiden yhteiskunnallisesta tehtävästä. Tätä ei ole liioin pidetty ongelmanakaan oppilaitosten tasolla.

Tässä päästiinkin heikkouksiin. Mitä kertoisit niistä?

J.A.:

Lukuunottamatta työvoimakoulutusta, joka on selvästi kohdennettua, meillä ei ole sellaista järjestelmää, jolla pyrittäisiin kohdentamaan koulutusta tiettyihin väestöryhmiin. Arviossa pohdittiinkin sitä, minkä vuoksi kohdentamista tarvittaisiin. Ajatustenkulku on se, että kun meillä on suurten ikäluokkien eläkkeelle siirtymisen seurauksena odotettavissa varsin suuri poistuma työmarkkinoilta, työllisyysaste pitäisi saada ylemmäksi, jotta yhteiskunnan pyörät pyörisivät myös tulevaisuudessa. Ja kun keski-ikäisten koulutustaso on heikko, pitää ruveta satsaamaan aktiivisesti heidän koulutustasonsa nostamiseen. Näkökulmana on siis siintävä työvoimapula.

Ongelmalliseksi koettiin myös työttömyyden ja koulutuksen yhdistämisen vaikeus, mm. työttömien mahdollisuus osallistua pitkäkestoiseen koulutukseen työttömyysturvan turvin. Nythän koulutusvakuutus ei juurikaan toimi työttömiä osalta ja työttömyysturvalla opiskelu on ylipäänsä tehty vaikeaksi. Kun kuitenkin suurimmalla osalla työttömistä on heikot atk-aidot, nykyiset säännökset eivät kannusta työttömiä hakemaan esimerkiksi atk-ajokorttia. Koulutuk-

seen osallistumislukujen mukaan siis työttömi-
en osallistuminen koulutukseen on heikkoa ja
koulutus ylipäänsä kasautuu.

Mitä muita suosituksia arviointiryhmä antoi?

J.A.:

Tärkein varmaan on juuri se, että tulee kehittää
keinoja heikoimmassa asemassa olevien osallis-
tumisasteen nostamiseksi. Toisen asteen koulu-
tuksen merkitys pelkän peruskoulutuksen ase-
masta on toinen tärkeä kysymys. Yliopistoilla
tulisi olla myös aikuiskoulutuspolitiikkaa perus-
opetuksen lisäksi, sillä yliopistoissa opiskelee
entistä aikuisempaa väkeä.

Arviointiryhmä puuttui myös siihen, ettei
keskushallinto tue heikoimmin kehittyneiden
alueiden koulutusta.

Tärkeä näkökohta oli myös mm. se, että va-
paan sivistystyön tradition säilymiseen tulee
kiinnittää huomiota, koska Suomessa työhön liit-
tyvä koulutus on saanut niin painavan aseman.
Samoin huomautettiin siitä, että kansalaisjärjes-
töjen rooli vahvistuu ja se pitäisi aikuiskoulu-
tuspoliitikassa nähdä kehittämiskohteena.

HAASTEITA

- Vapaan sivistystyön tradition säilymiseen tu-
lee kiinnittää huomiota.
- Kansalaisjärjestöjen rooli vahvistuu; kansalais-
järjestöt kehittämiskohteeksi.
- Varottava, ettei ikäneutraali koulutus karko-
ta koulutuksesta niitä aikuisia, jotka eivät ha-
lua opiskella nuorten joukossa.
- Merkittävä osa aikuisista ei lainkaan osallistu
koulutukseen. Kuitenkaan viranomaiset ei-
vät kohdenna heihin toimenpiteitä. Nyky-
politiikka suosii vältavirtaista, oma-aloitteista
ja itseohjautuvaa oppimista. Tarvitaan neu-
vontaa ja ohjausta koulutuksen ulkopuolella
olevien mukaansaamiseksi.
- Yliopistoilla ei juurikaan traditiota tutkin-
non suorittaneiden palaamiseksi opintoihin
myöhemmin elämässä.
- Yliopisto-opintojen pitkittyminen myöhen-
tää opiskelijoiden siirtymistä työmarkkinoille.
- Keskustahallinto ei juurikaan tue heikoim-
min kehittyneiden alueiden koulutusta.

- Tilastojen ja tutkimusten pitäisi paneutua sy-
vemmälle koulutusmotivaatioon ja koulutuk-
sen tuloksiin sekä siihen, mitä osallistumat
tomat haluaisivat tehdä.

SUOSITUKSIA

- Kehitettävä keinoja heikoimmassa asemassa
olevien ryhmien osallistumiseksi.
- Tulisi tutkia osallistumattomien tarpeita ja
tavoitteita.
- Julkista rahaa riskiryhmien koulutukseen
- Kustannusten jakoa syytä kehittää siihen
suuntaan, että yhteiskunnallisiin tavoittei-
siin tähtäävässä koulutuksessa julkinen rahoit-
us on edelleen suurta, mutta yksilölliseen
hyötyyn painottuvassa koulutuksessa osallis-
tujen tulee olla valmiita maksamaan.
- Koulutusvakuutusta tulee kehittää siten, että
tukitoimet kohdentuvat alhaisen koulutus-
tason omaaviin.
- Kaikkia työvoimaan kuuluvia pitäisi tukea
parantamaan osallistumistaan vähintään yle-
män toisen asteen tasolle.
- Aikuiskoulutuksen suunnittelun ja kehittä-
misen tulisi tapahtua laajemmassa talous-, so-
siaali-, ympäristö- ja terveys-, kulttuuri- ja
työmarkkinapolitiikan ja –rakenteiden ke-
hyksessä.

Tutkimuksia ja kirjallisuutta

*Thematic Review on Adult Learning. Finland: Coun-
try note.* OECs 2001.

Ville Heinonen (toim. 2001) *Katsaus suomalaiseen
aikuiskoulutukseen.* OECD:n aikuiskoulutuspoli-
tiikan maatulokinnon taustaraportti. OPM.

Knowledge and Skills for Life. OECD PISA Study Pro-
vides International Comparative Data on School-
ing Outcomes (2001). www.oecd.fr

*Curious Minds – Nordic Adult Education Compared /
Nyfikna Sinne – Nordisk vuxenutbildning i jämfö-
relse* (2001) Pohjoismaiden Ministerineuvosto.
Tilaukset: sir@NMR.dk

Pirjo Linnakylä, Antero Malin, Irja Blomqvist, Sari
Sulkunen (2001). *Lukutaito työssä ja arjessa. Ai-
kuisten kansainvälinen lukutaitotutkimus Suo-
messä.* Opetusministeriö, Jyväskylän yliopiston
Koulutuksen tutkimuskeskus, Tilastokeskus ja
opetushallitus. 228 sivua.

Literacy in the Information Age. Final Report of the
International Adult Literacy Survey (2001) OECD.
170 pages. Hinta 31 US\$, myynti: sales@oecd.org.

Haastattelu: ANNELI KAJANTO